

forrás

Pedagógus utak Magyarországon

2023. február

Pedagógus utak Magyarországon

„A tanár megérintheti az örökkévalót,
de sohasem tudja meddig ér a hatása.”

A Forrás Társadalomkutató Intézet átfogó kvalitatív kutatást végzett pedagógusok körében, a vizsgálat bemutatja a pedagógusok életútját, betekintést nyújt abba, hogy miért választották és mit jelent számukra a pedagógus lét, hogyan látják saját pályájuk múltját és jelenét, és jövőjét, hogyan élnek ők; milyen tükröt tartanak nekik a szülők, diákok, és a társadalom, mennyire érzik megbecsültnek magukat. A kutatásnak nem célja politikai kérdések feszegetése, az aktuális közéleti klíma ugyanakkor sokszor be-bekúszik egy-egy beszélgetésbe, még ha kérdés formájában szándékosan kerültük is azt. Ebben a kutatásban a pedagógusok nem statisztikai számok, százalékok mögé bújtatott véleményét ismerjük meg, hanem emberi mivoltukat, történeteket, amelyek sokszor érzelmileg túlfűtöttek, meghökkentőek, könnyfakasztóak, vagy épp reménykeltőek.

Az interjúk feldolgozása során számtalan történetet ismertünk meg, melyek mély betekintést engedtek az interjú adó pedagógusok életébe. Az elemzés során törekedtünk minden réteget kibontani, minden részletet feldolgozni a mélyebb megértés és megismerés érdekében. Ezzel egy egész kötetet is meg lehetne tölteni, így jelen írás csak az első elemzés, amelyben három kiemelkedően fontos témát jár körül: a hivatástudatot, a társadalmi megbecsültséget és a pedagógusok láthatatlan munkáját.

Hivatástudat

„A világ legszebb foglalkozása a miénk”

Kásler Miklós a 2020-ban karácsonyi üdvözlő levelében fejtette ki gondolatait arról, hogy pedagógusnak lenni nem munka, hanem hivatás. Kövér László szerint pedig „A pedagógusok nem attól teszik függővé a teljesítményüket, hogy mennyit keresnek”. Az interjúk során nem utaltunk politikusokra, aktuálpolitikai kérdésekre, arra azonban kíváncsiak voltunk, hogy hogyan látják a pedagógusok: munka vagy hivatás a saját maguk által választott szakma. A válaszok egyértelműen egy irányba mutattak, minden egyes általunk megkérdezett pedagógus azt válaszolta, hogy ez számára egyértelműen hivatás. Az egyik interjú alany szavaival élve:

„a mai pedagógiát, az egész iskolai rendszerünket
a hivatástudat tartja még fenn.”

De mit jelent valójában az, hogy valami nem munka, hanem hivatás?

„Nem tudom mi az, hogy munka, én csak a hivatást ismerem. Szerintem a pedagógusok nagy része ilyen, megszállott őrült, mint amilyen én vagyok. Mit jelent hivatást végezni és nem munkát? Azt, hogy elmegyek a LIDL-be és két-három ezer forintot költök arra, hogy az iskolai dekorációhoz megvegyem a színes kartont, a ragasztót. Azt, hogy ha bármit meglátok az újságban, az interneten, akkor azonnal lefotózom, beteszem a megfelelő tanári csoportba, hogy illyet kellene csinálni az iskolában nekünk is. Azt, hogy engem hétfvégén is elérhetnek a gyerekek, hogyha valami probléma van, ott vagyok Messengeren, felhívhatnak a szülők is.”

Az interjúkban vissza-vissza köszönő motívum, hogy életük minden területén megjelenik a hivatásuk. A pedagógus lét számukra egy életforma. Nem csak a bürokratikus terhek, a stressz és a túlórák miatt nem tudnak kikapcsolni, a gondolataik folyamatosan az iskola és a diákok körül forognak. Van, aki kiemelte, hogy amikor gyermeke született, akkor két szoptatás között is órát tartott, de olyan is volt, aki arról számolt be, hogy akkor érezte, hogy túlzásba esett a hivatásával kapcsolatban, amikor saját gyermekeire egy kollégájának szülei vigyáztak több ízben.

Arról sokat lehetett már hallani, hogy az intézményi hiányos felszereléseket a pedagógusok pótolják ki, arról azonban már jóval kevesebbet beszélünk, hogy a pedagógusok magánéletére milyen hatással van hivatásuk. Felmerültek az interjúk során olyan történetek is, amelyek arról számoltak be, hogy a párkapcsolat, házasság vagy éppen a gyermekekkel való foglalkozás rovására ment a hivatás: „Van a pedagógus, aki hétfvégén is ott van, éjszaka is ezen gondolkodik, szabaddéjében is próbál pedagógus lenni. Nem tudjuk levenni ezt magunkról. Én otthon is pedagógus vagyok, a férjemtől is megkaptam már többször, hogy ne beszéljek emeltes hangon, ne magyarázz lassítva neki, mert nem az iskolában vagyok.”

A hétköznapi élet és a hivatás között gyakran elmosódó határvonalat nem élik meg negatívan a pedagógusok, mert minden esetben meghúzódik a háttérben a mindenfelé felüli ok, ami hajtja őket nap mint nap, a bürokratikus nehézségek, a túlterheltség közepette is. Ez az ok nem más, mint a rájuk bízott gyerekek: **Nekem azt jelenti a hivatás, hogy igyekeztem minden gyermeket a sajátomnak, a saját gyerekemnek tekinteni.**

A kutatás egyik kulcs tanulsága, hogy a hivatástudat legfőbb mozgatórugója a gyermekekkel való foglalkozás, a hozzájuk való lelki kötődés, a valódi tudásátadás igénye. A pedagógusok számára minden más csupán másod-, harmad- vagy sokadrendű. Fő motivációja az, hogy tudják, akiket ma tanítanak, azok egyszer szárnyra kapnak, s helytállnak majd az életben.

„Amikor találkozom régi diákokkal, akkor tudom, hogy ki az aki, orvosnak tanul, rezidens a megyei kórházban. Fantasztikus érzés, amikor egy olyan zenei osztályból, ahova azok jártak, akikből nem nézték ki hogy zenészek lesznek, a huszonhat gyermekből öt zenész lett. Köztük volt a világ legrosszabb gyereke, ő most a Zeneművészeti Főiskola tanszékvezető tanára.”

De a pedagógusokat nem csak a gyerekek jövőbeni sikerei éltetik. Erős pozitív megerősítés tud lenni számukra a gyerekekkel végzett napi tevékenység is. „Mindig volt egy olyan jó érzés, amikor becsuktam magam után a csoportszoba ajtót, ahol a gyerekek vannak csak és én.”

„Én minden nap megkapom ezeket a pozitív dolgokat: jön a gyerek hogy

Jaj, tanárnő öleljen meg, mert nehéz órám lesz

, vagy

Jaj, tanárnő rossz kedve van, mi baja van?

Nekem minden nap vannak ilyen kis fénypontok, rengeteg szeretet kapunk a gyerekektől, sok kicsi szeretet.”

A pedagógus pályát az elmúlt években tragikusnak írja le a közbeszéd, és való igaz, maguk is bevallják azt, hogy sok nehézséggel küzdenek, legyen szó az iskola felszereltségéről, a kerettantervről, az életpályamodellről vagy a társadalmi közeg hatásáról. Mégis abban a pillanatban, hogy arról kérdezzük őket hivatásként vagy munkaként tekintenek saját szakmájukra, mintha csak egy fotóalbumot nyitnánk ki, megelevenednek előttünk pályájuk legszebb pillanatai, minden egyes pedagógus arról számol be, hogy a gyermekek miatt látják értelmét a mindennapi küzdelmeknek, általuk fejlődnek ők is: **„A hivatásunk az, hogy valahogy megmutassuk a gyerekeknek azt, hogy az élet szép, és hogy érdemes küzdeni.”** „Ez hivatás, egy nagyon szép hivatás, ami, lehetőséget ad arra, hogy az ember folyamatosan fejlődjön. Én úgy gondolok a pályámra, hogy folyamatosan fejlődtem, min pedagógus, és mint ember, mint anya.”

Bár a pedagógusok mind nagyszerű élményekről számolnak be akkor, amikor a gyermekekről van szó, de ezekben is beszűrődik az őket körülvevő társadalmi valóság. **„A gyerekek naponta megkérdezi tőlünk:**

Tanárnő miért van még mindig itt?

Mindig csak azt tudom nekik mondani, mert szeretlek benneteket. Mert az ad a legtöbbet, amikor egy gyerek odajön az érettségi után és azt mondja:

Köszönöm, magának köszönhetem. Nem sikerült volna, ha nem foglalkozott velem volna külön

Ezen a ponton pedig megjelenik a hatalom, a politika: „Úgy gondolom, hogy ezt használja ki a rendszer, a hivatástudatunkat.”

Ilyen élmények mellett érdekes, hogy többször szóba kerül az is, hogy diákjaiknak javasolnák-e a pedagógus pályát, és a jelen helyzetben a legtöbbször erre má nemleges választ adnak, ők azonban, ha újra kezdenének sem változtatnának az életükön.

Megbecsültség

„Embere válogatja, hogy mit gondol rólunk”

Amikor a pedagógus létről gondolkodunk, akkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy nem különálló, elszigetelt emberekről gondolkodunk, akik önmagukban élik az életüket. Életüket – mint mindenki más – az őket körülvevő társadalmi valóságban élik. Hatnak rájuk a családtagjaik, az ismerőseik, a szülők, az iskolában dolgozók, az iskolarendszer fenntartói. A pedagógus ember, aki önállóan él, lélegzik, gondolkodik és érez, de szimbiózisban él az őt körülvevő szereplőkkel. A hivatástudat és a gyermekekkel való szoros kapcsolat az, amely a pályán tartja őket, de ettől az életük jelentősen befolyásolja sok más hatás is.

Sokan beszéltek kiégésről, amely évtizedes távlatban bármely szakmában előfordulhat. De ebben az esetben egy kicsit más, hogy a pályán hosszabb ideje lévő pedagógusok többször említik, hogy már a pályakezdőknél is igen hamar bekövetkezhet a kiégés. Ezt egyrészt magyarázzák az alacsony fizetéssel, de erősebb hat a pozitív visszajelzés és megerősítések hiánya, amit csak részben képes kompenzálni a gyermekekkel való pozitív, szoros érzelmi kapcsolat, valamint a hivatástudat.

A pedagógus szakma sokáig a kiemelt értelmiségi szakmának, úgynevezett honorácior pályának számított. Az interjú alanyoknál gyakran megjelenik, hogy pár évtizeddel ezelőtt még az „orvos, a pap és a tanító” voltak a társadalom legmegbecsültebb szellemi munkát végző tagjai, akikhez a szakrális és földi tudás kötődött. Az interjúalanyok egy része úgy látja, hogy a pálya megbecsültsége szorosan összefügg a társadalom tudással és tudománnyal kapcsolatos percepcióinak változásával: **„Társadalmi értékváltás kellős közepén élünk. Nem önmagában a pedagógusok társadalmi presztízse csökkent, a tudás presztízse csökkent és ez hatott a pedagógusok megítélésre is”**.

A társadalmi értékváltozás tetten érhető abban, hogy hogyan gondolkodunk a mai Magyarország jövőjéről, a pedagógusok úgy érzik, hogy a munkaalapú társadalom víziójának megjelenése az egyik oka a változásnak. **„Azt látom, hogy a kormánynak alapvetően nem az a hosszabb távú elképzelése, hogy itt egy olyan huszonegyedik századi társadalom épüljön, mint Nyugat-Európában. Ha ők inkább egy gyártósor mellett képzelik el a magyarság jövőjét, akkor ide tényleg nem kell oktatás.”**

Sokan arra utalnak, hogy szerintük a politikai irányítás tudatosan rombolja az ő presztízsüket: „A rendszerváltás óta minden kormány folyamatosan azon dolgozik, hogy hogyan kéne az érdekképviseletet gyengíteni. Az utolsó 10–12 évben ez még inkább felerősödött, megpróbálnak rólunk egy olyan képet felállítani, ami nem valós, ellenünk hangolják a társadalmat.”

Az idősebb pedagógus generáció tagjai a mai helyzettel kapcsolatban felidéznek, hogy a rendszerváltás előtt épp az ellenkezője volt a hatalom hozzáállása a pedagógusokhoz. Ehhez kapcsolják azt hozzá, hogy a mostani politikai elit is javíthatna a megítélésükön, ha ez lenne a célja. „Én azt gondolom, hogy ha felülről, a politikusok, az oktatás irányítók, megbecsültséget hirdetnének és megteremtenék ennek a feltételeit akkor várható lenne, hogy a társadalom igazodik. Mert mi volt Kádár alatt? Kítűzték a zászlóra az oktatást, kítűzték a zászlóra azt, hogy boldoguljon a nép, felemeltek egy csomó embert és képezték őket. Nagyon sokan el tudják mondani, hogy ők nem lettek volna diplomások a mostani rendszerben, mert nincsenek meg a feltételek.”

A társadalmi megbecsültség nem egy elvont jelenség. Annak csökkenése rányomja a bélyegét a pedagógusok mindennapjaira, a munkájuk, a társadalmi és társas kapcsolataik rovására is megy.

„A társadalmi megbecsültség patetikus kifejezésnek hangzik, de az roppant fontos, hogy egy beszélgetés során ne kelljen vacilálnom azon, hogy mit mondhatok az iskoláról vagy a munkámról. Mert roppant megosztó ez a kérdés manapság, és nem is nagyon értik az emberek, nem is akarják érteni szerintem, hogy itt miről van szó. Mindenki azt hiszi, hogy a fizetésünkért nagy a harc. Nyilván az is nagyon fontos, de ez számomra messze nem csak arról szól.” „Én eljutottam odáig, és biztos, hogy nem egyedül vagyok ezzel, hogy nem szívesen vallanám be mindig mindenhol azt, hogy én pedagógus vagyok, mert nem szeretném azt a fajta lenézettséget átélni, ami ezzel jár manapság.”

A leggyakoribb az, hogy szülői szinten találkoznak a presztízsveszteség formáival, bár azt sokan megjegyzik, hogy jó kapcsolatuk maradt a szülők egy jelentős részével, de változást érzékelnek ebben a viszonyban. A szülők elkezdtek máshogyan viszonyulni a munkájukhoz, a pedagógus pálya szakmaiságának megkérdőjelezése rajtuk keresztül csapódik le a mindennapokban, míg a korábbi évtizedekben a szakmai tudás megkérdőjelezhetetlen volt, mára már efölött is ítéletet mondanak a szülők:

„Nem kérdőjelezték meg a munkám minőségét korábban, pedig én akkor 24–25 éves voltam, nem merült fel a kérdés, hogy én vajon értek-e hozzá. Most már a pályám végén, amikor már aztán tényleg nagy a tapasztalatom, nem egyszer jön elő ez a kérdés. Nagy konfliktusaim vannak ennek kapcsán a szülőkkel”.

Ennek a jelenségnek a hátterében sokan a nevelési szokások átalakulását és az ezzel szoros összefüggésben a tisztelet szerepének csökkenését látják: „Régebben a szociális képességek jobb kialakítása, a szokások, a nevelési elvek a családon belül, a családi összetartás is sokkal nagyobb erőt képviselt. Ez hatott a gyerekek és a pedagógus közötti viszonyra is.” „A család szerepének átalakulása nyilvánvalóan kihat az egész életre, a gyerekneveléstől kezdve a szülő–pedagógus, a szülő–gyerek kapcsolatra. Az egymás tiszteletben tartása sokkal komolyabb volt.” „Nem akarom azt mondani, hogy rossz lett a világ. Nem rossz lett, más lett a világ, mások lettek a szülők, de a gyerekek ugyanolyanok.”

A pedagógusok többsége nem csak másokban, saját magában is keresi a megbecsültség változásának okait. A szülői konfliktusokkal kapcsolatban gyakran elhangzik az a belátás, hogy „őket is mi neveltük”, míg megint mások úgy érzik, hogy valójában ők maguk sem álltak ki saját szakmájuk mellett eléggé. „Ebben mi is hibásak vagyunk, engedtünk a presztízsből. Ez egy folyamat, szépen lassan épült le. Nem álltunk ki magunkért, mert azt gondoltuk, ha mi elvégezzük becsületből a munkánkat, azt mindenki látni fogja.”

Az anyagi megbecsülés is hiányzik a rendszerből, de az igazán komoly fájdalmat a tiszteletet kifejező szimbolikus gesztusok elmaradása, hiánya okozza mind a fenntartó, mind pedig a szülők részéről. „A megbecsülés nagyon kis gesztusokkal is érzékelhető lenne. Az nagyon rosszul esett például, hogy annyi nem fért bele a költségvetésbe, hogy amikor év elején a tanárok elmentek kirándulni egy napot, akkor az iskola meghívott minket egy ebédre. De úgy, hogy választani kellett: desszertet vagy egy kis csésze levest kérsz, az nem fért bele a költségvetésbe, hogy mindkettő legyen. A kávé pedig már mindenkinek magának kellett fizetni”.

A nyilvánosságban is nagy figyelmet kapó Kásler Miklóstól érkező karácsonyi köszönőlevél és a hozzá tartozó szaloncukor is rosszul érintette a pedagógusokat, többen mondták azt, hogy az ilyen jellegű „megbecsülés” inkább megalázó, mint elismerő.

„A fenntartó arra nem képes, hogy normális fizetést adjon, de kapsz egy levelet, hogy a te munkád az nem munka, hanem hivatás, ezért elégedj meg azzal, ami van.”

Feszültségeket okoz a központosított oktatási szervezet vezetési szintjeinek működése is. „A fenntartó nem becsül minket, a mi fenntartónk a egy szakképzési centrum, náluk az irodában ügyelnek arra, hogy megfelelő hőmérséklet legyen, nehogy fázzanak a dolgozók, és elektromos autót vesznek és mindenre van pénzük. Az nem baj nekik, hogy nálunk az iskolában a tetőn keresztül ömlik be az eső és vödörket tartunk alá. Az nem baj, hogy nálunk 16 fok sincs sok tanteremben, nemhogy 18 fok. Ez nekik mind rendben van, náluk a béka fenéke alatt van a megbecsültségünk.”

A szülőktől érkező szimbolikus gesztusok, a virágok, a képeslap és a köszönetnyilvánító ajándékok is elmaradtak az elmúlt időszakban már. „Régen nem volt vita arról, hogy a szülő tisztel minket. A legelső osztályomba minden gyerek hozott egy csokor virágot, még akkor is, hogyha azt útközben szedte össze, tanév végén egy kazal virággal mentünk haza. Most, ha kapok egy-egy csokrot már könnybe lábadt a szemem. Mert nem az értéke a fontos, hanem a jelzés, hogy igen, értékelem a munkádat.”

E mögött a jelenség mögött ugyanúgy a presztízsvesztés, és társadalmi megbecsültség csökkenése sejlik fel. Az a szokás, hogy a pedagógusok év végén ajándékot kapnak ugyanabból a társadalomtörténeti jelenségből fakad, mint ahogy sokan adnak ajándékot az őket kezelő orvosnak, vagy az ügyüket intéző ügyvédnek. A társadalomfejlődés során a kiemelten tisztelt szakmák képviselőinek az emberek kifejezték a hálájukat és tiszteletüket. Az ezekben a szakmákban dolgozók nem fizetést, hanem tiszteletdíjat, honoráriumot kaptak. Innen ered az elnevezésük is, a honorácior szakmák. A tiszteletdíjat gyakran a szegényebbek nem tudták pénzben megfizetni ezért valamilyen természetbeni formában fejezték ki tiszteletüket, innen ered az ajándékozás. Természetesen a társadalmak fejlődése során ezek a szokások is megváltoztak, a szocializmus idején a honorácior szakmák is főleg az államtól kapták a fizetésüket, de a tisztelethez kötődő társadalmi viselkedési formák fennmaradtak az ajándékok formájában. A virágok, a csokoládék, az üdvözlőlapok elmaradásában ennek tisztelet-kifejezésnek az elvesztését, további leépülését tapasztalják meg – még ha nem is feltétlenül tudatosan – a pedagógusok.

Ezt a helyzetet mély veszteségként élik meg: „Úgy gondolom, hogy nem szegényebbek a mostani szülők, mint voltak a 80-as években, amikor én kezdtem. A szándék hiányzik ma már, hogy éreztessék:

Igen, értékelem, hogy kínlódtál a gyerekemmel, hogy oda figyeltél rá, hogy megsimogattad, hogy meghallgattad, mit álmódott. Hogy lehet, hogy én többet tudok a gyerekéről, mint ő. Mert én többet vagyok vele, több interakcióba vagyok, mint a szülő, akinek szerencsétlennek nincs ideje, mert hazamegy vacsorát főz ágyba dugja, és akkor közbe talán 7-8 percet sikerült beszélgetni a gyerekével.”

”

A láthatatlan munka

„Minden egyes helyzetért felelősséget kell, hogy érezzek.”

Ha közbeszédet figyeljük, akkor úgy láthatjuk, hogy a pedagógusok egy hétköznapi, kényelmes munkát végeznek: bemegy az óra előtt pár perccel, leadja az anyagot és már végzett is. Kijavítja a dolgozatokat, lyukas órában kávézik, beszélget, majd haza megy kettőkor és kezdődik minden előről a következő nap. Hétfégen és a hosszú szünetek alatt pedig mindent maga mögött hagyva kipiheni magát, aztán újult erővel folytatja ugyanazt. Nyilván hallanak a túlórákról, helyettesítésekről, de ezt is fel tudjuk úgy fogni, hogy kinek nem kellett még túlóráznia, ez is csak egy hétköznapi munkahely. Külső szemlélőként a pedagógus munka ki is merül annyiban, hogy napközben tanítják a gyereket.

A nem látható feladatok között vannak olyanok, amelyek szorosabban kapcsolódnak az oktatáshoz, főleg annak fejlesztéséhez. A pedagógusok egy része ugyanis a mindennapi munkája mellett az oktatás fejlesztésében is részt vállal. „Én magánkiadásban megjelentettem egy matematikai feladatgyűjteményt 2009-ben. Jártam vele vándorgyűlésekre, szemináriumokat tartottam róla. Sikeres volt. Fantasztikus élményeim voltak ezzel kapcsolatban, gyakorlatilag lebegtem tíz centivel a föld felett. Ennek kapcsán megkerestek a szegedi egyetemről, hogy vegyek részt az ő feladatgyűjteményük szerkesztésében. Onnantól kezdve egy komoly munka kezdődött, gyakorlatilag az összes feladatgyűjteményük szerkesztésében részt vettem. Elkészültek a könyvek. Megjelentek. És az ember jól érezte magát, mert hogy minden év végén küldte a kiadó a statisztikákat az eladási adatokat és a jogdíjat. Aztán bevontak egy emelt szintű tankönyv gondozásába is. És azt is megcsináltuk. Ez is egy hihetetlen munka volt, élveztük minden pillanatát, éjjel-nappal dolgoztunk

rajta. (...) Akkor még volt tankönyvpiac. A könyveket külső szakértők lektorálták és engedélyezték, hogy tankönyvnek lehessen nyilvánítani. Aztán egy tollvonással megszüntették a tankönyvpiacot. Így gyakorlatilag ez a fejlődési lehetőség, ez az élmény egyik pillanatról a másikra véget ért, emellett az én zsebemből ezzel több millió forintot vettek ki évente.”

A kutatás során egyértelművé vált, hogy a pedagógusok munkája jelentősen sokré-
tű, nem ér véget a tanítás-javítás-dokumentáció háromszögében. A hivatástudatról
szóló vélemények kapcsán láthattuk, hogy a pedagógiai munka rendkívül változatos.
Nem egy olyan munka, amelyet a nap végén le tud rakni az ember, ez egy életforma.
Így van egy olyan rétege a szakmának, ami a felszínen nem látható, viszont szerves
részét képezi annak: ez a nevelés. A nevelés nem csupán abból áll, hogy a pedagógus
megtanítja a gyerekeket írni, olvasni, számolni, ez egy olyan komplex része a peda-
gógianak, ami során a pedagógus erkölcsi példát mutat, figyel a gyerekekre, figyel az
érzelmeire, segít neki megbirkózni a különböző nehézségekkel, legyen az egy nehéz
matek feladat vagy egy érzelmi krízis.

”
„*Én mindig ezt látom a titkának, a pedagógus pályának, hogy benne
legyen a szeretet, tehát nekünk nem az a lényeg, hogy most mit tanítok
meg, hanem hogy hogyan.*”

Ez a fajta tevékenység együtt jár azzal, hogy a pedagógusok érzelmileg bevonódnak
a különböző szituációkba, „Be kell vonódnunk érzelmileg, és az ember esténként a párná-
jába sír a gyerekekkel együtt”. „A pedagógus, az nem csak bemegy, azt megtartja az órát.
A pedagógus egy pót anya, ha kell, akkor villámhárító, hogyha kell, akkor egy puha
párna, ha kell, akkor az, aki megölel”.

Munkájuk során rengeteg örömet és sikert tapasztalhatnak meg, de gyakran szembe
találkoznak, a kevésbé szép oldalával is az életnek. A nehéz sorsú gyermekek problé-
mái nem szűnnek meg az iskola falai közt sem, sőt gyakran a pedagógusok
nyakába szakadnak megoldandó feladatként: „Már nem is azért megyek
be feltétlenül, hogy vajon mit fognak tudni magyarból a gyerekek, hanem
azért megyek be, hogy a tanév alatt legyen, akihez oda tudnak jönni, ha
épp kiborulás van, és végig csinálják valahogy a tanévet. Otthon nem
feltétlenül van kapaszkodó, épp hullik szét a család.”.

A pedagógusok gyakran olyan helyzetekkel kerülnek szembe nap,
mint nap, amit egy képzett pszichológusnak is nagy munka lenne
kezelni. Nehéz a feladatuk, mivel különbséget kell tenniük aközött,
hogy komoly külső ok van egy diák viselkedése mögött,
vagy azok a kamaszságból adódó gondok. „Az egyik
diákom öngyilkossági vicceket mondott órán és amikor
már a sokadiknál tartottunk és láttam hogy valami
nincs rendben, akkor úgy gondoltam, hogy beszéljek
az osztályfőnökkel és az iskola pszichológussal”. Ezek
a döntések hatalmas felelősséggel járnak, a pedagó-
gusnak mérlegelnie kell, hogy mikor kell közbelépni,
érezni kell a különböző helyzetek komolyságát, folya-
matos odafigyelést igényel. „Amikor egy órán olyan
megszólalása van egy diáknak, amit otthon lehet
nem mer megtenni és lehet, hogy ez valami burkolt
segélykiáltás, ezzel nekem valamit kezdeni kell, ezt
nem lehet ignorálni”.

Tanítani nagy felelősség, a pedagógusok felelnek
a gyerekek testi-lelki épségéért az iskolában, ez
a felelősség egészen új méretet tud ölteni, amikor

olyan gyermekekről van szó, akiknek otthon problémáik vannak, mélyszegénységben
élnek, a szüleik alkoholisták, bántalmazták őket, esetleg a különböző szerek rabjai.
A pedagógusok úgy érzik ezekkel foglalkozniuk kell. „Olyan emberi tragédiákat lehet
látni nagyon közelről, amiről én nem is gondoltam, hogy léteznek. Hogy egy válást
segíts feldolgozni egy gyereknek az gyakorlatilag napi rutin.”. Ezekben a helyzetek-
ben nagyon nehéz megtalálni az egyensúlyt aközött, amikor egy pedagógus egész-
séges keretek között érdemben segítséget tud nyújtani egy gyereknek az iskolai
keretein belül, és aközött amikor már túlságosan bevonódik és a saját lelki egészsé-
ge, élete megy rá a dologra. „Vannak olyan tanárok, akik nehéz sorsú diákokat annyira
felkarolnak, hogy hazaviszik magukhoz és kvázi örökbe fogadják gyerekként, ez
nagyon becsülendő, de nem lehet mindenkit hazavinni.”.

Az EUROSTAT adatai szerint Magyarországon 2021-ben a 18 év alatti gyermekek
21,7 százalékát érintette a szegénység, ez azt jelenti, hogy szinte minden isko-
lai osztályban van érintett, a pedagógusok így szinte nap mint nap találkozik ezzel.
„Volt egy érettségiző, kislány, akinek az apukáját meggyilkolták, az anyukája
alkoholista volt. Amikor az érettségi előtti években tanítottam, akkor a fejükre dőlt
majdnem a ház, egy sátorba költözött. Nagyon sokat segitettem neki, és miután
leérettségizett, a technikus évre el akart jönni otthonról. Nyilván egyértelműen
láttam, hogy szüksége lenne rá, hogy eljöjjön, de erre nem volt megoldás. A kollé-
giumban hétvégén nem maradhatott, a tanulás mellett nem tudott dolgozni, hogy

albérletet fizessen. Megkérdezte, hogy arra az egy évre beköltözhet-e hozzám. Nagyon nehéz volt döntést hozni és végül nemet mondani neki. Átéreztem a helyzetét, de megtapasztaltam azt, hogy olyat, amit nem tudok tiszta szívvel adni önként, azt nem szabad megígérni, mert becsapom vele a gyereket. Ha én nem vagyok abban biztos, hogy be tudom őt egy évre fogadni, akkor inkább nemet kell mondani, nehéz volt, egy ideig neki ez nagyon nagy fájdalmat okozott. Most már újra van közöttünk kapcsolat, de akkor ezt mind a ketten nagyon nehezen éltük meg”.

Az alkoholizmus is nagyon súlyos probléma Magyarországon. Az alkoholista szülők hatása a gyerekek viselkedésére is hat, amivel aztán a pedagógusoknak foglalkozniuk kell. „Volt egy nagyon cuki kislány, hihetetlenül jó eszű volt, de rengeteget késett, mindig, mindenhol. Nagy nehezen kibogoztuk, hogy az anyuka masszív alkoholis-

ta és rákos, aztán az apuka pedig leukémiás lett. A kislány jól tanult, amit meg tudott csinálni, azt megcsinálta. 12. osztályra derült ki, hogy az anyuka annyira masszív alkoholista, hogy időnként a gyerekek törölgetik a hányásában, meg kezelik otthon, amikor magatehetetlenül fekszik otthon. A kislány az egyik nap arról sírdogált nekünk a tanárban, hogy az anyuka ilyen állapotban beült az autóba, balesetet okozott, majd utána elment a baleset helyszínéről. A következő nap meg zokogva hívott fel a kislány, hogy anyukát megtalálta felakasztva a lépcsőházukban, és mindez egy hónappal az érettségi előtt. Így tett végül kitűnő érettségit.”.

Egy-egy nehéz élethelyzetben a pedagógusoknak nagyon nehéz támaszként maradni úgy a gyerekek életében, hogy közben nyilvánvalóan őket is megérinti a szituáció. Ahhoz, hogy segíteni tudjanak tartaniuk kell a távolságot, így lesznek képesek támaszként működni. Ha ez a távolság nem marad meg, akkor előfordulhat az is, hogy egy támaszt kereső diák túlságosan is kötődni kezd egy pedagógushoz,

ezzel egészen más problémát idézve elő. „Volt egy kislány, akiről úgy tűnt, hogy segítségre szorul, saját állítása szerint pánikrohamai voltak, és ezért leültem vele beszélgetni 1-2 alkalommal. Ebből nagyon gyorsan kialakult egy rajongó zaklatási történet, és hiába próbáltam mindig hátrébb lépni, minél inkább háttérbe léptem, annál agresszívabb volt a közeledés. Odáig fajult a dolog fél év alatt, hogy már utcai követés, lakáshoz járás lett belőle, amikor pedig már nagyon eldurvult a helyzet akkor telefonos zaklatás is volt.”. A pedagó-

gusoknak egy ilyen helyzettel nehéz megküzdeni, ilyenkor nagyon nehéz bejárni az iskolába, tanítani. Ehhez nem nyújt elég segítséget a rendszer, nincs kialakítva egy biztos háttér, ami ilyen esetekben védi a pedagógusokat, nekik egyedül kell megküzdeni ezekkel a helyzetekkel: „Azt senki nem tartotta elképzelhetőnek, hogy egy diák bántalmaz egy tanárt, nem pedig fordítva.”. A pedagógus társadalom folyamatosan szembesül az oktatási rendszer hibáival, az, hogy nincs kréta vagy fűtés egy iskolában, csak a problémák felszínének a kapargatása, de ezeken a materiális problémákon túl még számos súlyos problémával küzdenek:

„Nem volt védőháló, nem volt jogi segítség, nem volt mentális segítség, a tantestület védte magát, mert attól féltek, hogy ebből sztori lesz, és akkor teljesen mindegy, hogy mi az igazság, őket fogják elővenni. De nem engem féltettek, hanem magukat. Szóval teljes volt a kiszolgáltatottságom.”.

A pedagógusok láthatatlan munkája mindennél jobban mutatja, hogy mennyire mindenre kiterjedő munkát végeznek, milyen fontos szerepet töltenek be a gyermekek életében. Amellett, hogy tanítanak őket hívják a gyermekek, ha bajban vannak, elpanaszolják nekik a gondjaikat, bizalmukba fogadják őket, és várják tőlük a megoldásokat, a segítségnyújtást, a megértést, ők pedig felelősséget éreznek a gyerekekért, és magukra vállalják a terheiket. „A pedagógusi munkának ez is a része, tehát erre ugyanúgy szükség van, mint ahogy az egészségügyben a haldoklók ellátására”

A kutatás módszertani háttere

A kutatás során 36 félig strukturált interjút készítettünk pedagógusokkal, így összesen 2092 percnyi történetet rögzítettünk a pedagógusok életéről. A félig strukturált interjú módszer jellemzője, hogy a kérdező csak témákat vet fel, a válaszadó az adott téma mentén teljesen a saját belátása szerint alakítja ki a véleményét, a kérdező semmilyen módon nem befolyásolja azt, hogy az adott témához mi a releváns. Így arról is információt nyerünk, hogy egyes területeken belül a válaszadók gondolkodása hogyan strukturálódik.

A kutatásba a lehető legkülönbözőbb életúttal rendelkező pedagógusokat akartunk bevonni, úgy, hogy közben a szakma teljes vertikumáról kapjunk információt. Ezért területileg és iskolatípus szerint szegmentáltuk az interjúalanyok kiválasztását. Minden nagyrégióból (Budapest, Közép-Magyarország, Dunántúl, Kelet-Magyarország) megszólaltattunk óvodapedagógusokat, általános iskolában, szakiskolában és készségfejlesztő iskolában, szakgimnáziumban, valamint gimnáziumban tanító pedagógusokat.

Írta: Galgóczi Eszter, Déri Hanna

Szerkesztette: Vető Balázs

Az interjúkat készítette:

Almási Dániel

Déri Hanna

Kovács Beáta

Nagy Eszter

Pálfai Csikó

Piskorán Livia

Póti Botond

Savanya Janka

Széles Borbála

Tóth Amina

